

A Básthyaak pere Károlyi ellen. — Az ügyet egyezség útján intézik el. — A helytartótanács és a városi tisztviselők a ref. egyház ellen támadnak. — Az uradalom a csatorna tervével kudarcot vall. — A város a robotmegváltással csak nehezen barátkozik meg. — A jobbágysági szolgáltatásokat nem akarja végezni a lakosság. — Török háború. — Városunk ujonccokkal és élelmiszerekkel segíti az uralkodót. — Rendellenességek és hiányok a szállításoknál. — Gazdáink jóléte. — Kaszap nemeslelkűsége és gazdagsága. — Az 1790-iki szükség s a következő évi bőség. — A jobbágyság ugarföldeket kér. — A bordézmánál behozott újítás miatt a város zugolódik, de a helytartótanács a földesúrnak ad igazat. — Az uraság az új templomnak nem ad telket. — Zavarok a bíróválasztásnál. — Károlyi József jóindulata a város irányában. — Az új földesúr egyezséget köt a Viczmándyakkal. — Három termékellen év. — A város intézkedései a segélyezés ügyében. — Az új templom építésének folytatása. — A francia háború hadi szükségleteinek szolgáltatása a lakosság részéről.

1778—1796.

Azalatt, míg a város lakossága ekképen húzott ujját földesurával, ennek más oldalról is meggyűlt a bája itteni birtokai miatt. Nevezetesen Básthya Pál és Sámuel, továbbá érdektársaik pert iditottak ellene Csomorkány és Fecskés jogáért. A királyi tábla által tárgyalt kereset- | 1775. jan. 20. levél szerint ugyanis az ő őseik, mint ezt e munka rendén is láttuk, a nevezett pusztákra királyi és nádori adományleveleket nyertek, azokba beiktattattak, tényleg birták is azokat s mikor Károlyi Sándor azokat Vásárhellyel együtt kapta, ré-

szökről Básthly Imre által a beiktatás alkalmával az óvás megtétele. Károlyi Antal az 1722-diki adománylevélre hivatkozott, melynek értelmében az ő elei 40 ezer forintot fizettek a kincstárnak a csongrádi uradalomért, mely alkalommal a beiktatás ellenmondóit is, kik közt azonban a Básthlyak nincsenek, kielégítették. Nemsokára ezután az ügyfelek közt egyezés jött létre, mely 1775. febr. 3. szerint Károlyi a Básthlyaknak 5000 r. forintot fizet, ezek pedig elismerik, hogy nehezen érvényesíthető jogaikról amannak javára lemondanak, minek következtében a királyi személynek a pert biróilag is letettnek jelenté ki.¹ Básthly Sándor azonban nem nyugodott bele az ügy illetén elintézésébe s annak kijelentése mellett, hogy a kérdéses jog az Egyházas-básti Básthly család tagjait illeti, ennek nevében néhány év múlva óvást emelt az ellen.²

Eközben a helytartótanács nem feledkezett meg mindenkor nagy buzgósággal úzott feladatáról, a kath. egyház istápolásáról s ezért valamint ország-szerte, úgy nálunk is a többi felekezetek egyházi ügyeinek fejlődését minden módon elnyomni s gátolni törekedett. A görög nemegyesültek vallás-gyakorlata eltiltatott, a reformátusoknak pedig a város és a vármegye útján kényszer rendszabályokkal is kötelességökké tétetett, hogy a kath. ünnepeken is harangoztassanak.³ Nemsokára 1778. Eszterházy Pál váci püspök személyesen is eljött a városba, hol annak rendje szerint egyházlátogatást teljesített s mindenek részéről nagy tisztes-

¹ A periratok a gr. Károlyi nemz. bpesti lt.ban, 96. fők, 38. sz., egyrészök az Orsz. lt.ban is.

² Az 1782. aug. 16-án kelt óvás a váci káptalan levéltárában.

³ A rendeletek 1776. és 7-ből Csongrádmegye ltrában.

séggel fogadtatott. A látogatást szokás szerint egy csomó kényszer rendszabály követte a nemkatholikusok ellenében a kormány részéről. Parancsolták, hogy a protestáns hívek a katholikus plébánosnak fizessék a stólát, az általuk felnevelt gyermekek a kath. hitre téríttessenek vissza, a protestáns céhbeli mesterek is misére járjanak; a kath. ünnepeken dolgozó protestánsok megbüntettesse- nek s így tov. Ez inquisitori buzgóság csak akkor szorítottatott némi korlátok közé, mikor József császár maga vette oltalmába a protes- | 1778—1786. tánsokat az u. n. türelmi rendelet kiadása által. Most azonban a városi jegyzők is mozgalmat támasztottak a református egyház ellen, melynek papjaival nem voltak megelégedve s pártjokra vonva az ifjabb birákat, a tanács nevében magokhoz ragadták a város egykori jogait a ref. egyházi ügyek intézését illetőleg s ürügyet találva az egyház iskolai és anyagi ürügyeinél mutatkozó pangásban, rendeleteket adtak ki, hogy a lelkészek mihez tartsák magukat. Az e célból szerkesztett | 1777. jan. 1. munkálat egész programm a további lelkipásztori, egyházi és iskolai teendőkre nézve, melyben több üdvös és szükséges intézkedés is foglaltatott. De mindez az egyházi törvény és felsőbbség teljes mellőzésével, minden körültekintés nélkül, kiméletlenséggel és erőszakkal megindítva, úgyhogy az ujitás nemcsak a lelkészek elégtelenségét hívta ki, hanem az egyházi felsőbbséggel is hosszú harcba keverte és rossz hirbe hozta a tanácsot és egyházat s e miatt ennek több kárt okozott minden kormányi szorongattatásnál és üldözésnél.¹

Károlyi Antal, bár Szőnyi megpróbáltatta őt is belebonyolítani a háborúba, igen okosan

¹ Az egész ügy előzményeivel együtt tüzetesen Szeremleinél, Szőnyi B. és a hmvásárhelyiek című munkában.

távoltartotta magát attól s úgyis elég baja lévén a vásárhelyiekkel, sajnálattal elnézte, hogy a durval elkűség a hirneves s általa is kegyelt kálvinista pap életét hanyatló öregségében mint zaklatja és keseríti meg. A földesúr ekkortájon egy nagy vállalattal foglalkozott, melytől itteni uradalma fellendülését várta. Egy élővíz csatorna volt az, melynek rendeltetése lett volna a várost és a Tiszát vízi uttal kötni össze, melynél fogva a Tiszáig tutajozásra és hajók járására egyaránt alkalmas vízi utat nyertünk volna, miből nyers termékeink és állataink továbbítása, az épület és ipari nyers anyagok ide szállítása s a személyforgalom tekintetében nemcsak a földesúrra, hanem elsősorban a lakosságra nézve is nagy haszon ígérkezett. A csatorna tervét Vertics József megyei mérnök készíté el, ki egyszersmind a végrehajtást is irányozta, bár ennél leginkább Sváb Kristóf jószágigazgató s legkiváltképen Krecsmári inspektor állottak helyt. Voltaképen egy nagy árok ásatásáról volt szó, mely a körtvélyesi Tiszából kiindulva a Kenderdő és a paléi nyomáson át a Hód tavába vezetett, úgyhogy ennek fenekét egészen átmetszve s alsó kanyarulatát követve a Kőkénydomb alatt, a Hód köldökön és a Porgányéren át a nagyfai kanyarulatnál torkollott be ismét a Tiszába s ebbe a Hódtavát is levezette volna. »Az ásott Tiszának«, amint a nép nevezte, készítése roppant munkaerőt igényelt, melyet a lakosság robot és városi közmunka rovására végzett meglehetősen kelletlenül, mert nem szívesen vette a Hódtavától való megfosztatását, másfelől attól tartott, hogy az »Uj Tisza« a városra fogja az árvizet vezetni és mert, ami különös tekintet érdemelt, inséggel küzdött, buzája és takarmánya szűken teremvén, a sulyos földmunkához ereje nem volt s amiatt keresetre sem mehetett. A nép szá-

zával csoportosulva s kéregetve járta fel a várost, a tiszteknél taksa elengedésért rimáncodott, s túl-
adott jószágain, melyeket a réten vagy távolabbi
vidéken nem legeltethetett. Sokan szállásföldről
mondtak le.¹ A vármegye azonban támogatta a
földesurat nagy vállalatában s a csatorna alsó része
aránylag rövid idő alatt el is készült, de | 1779.
az uradalmi tisztek nem merték megnyitni a torko-
latot, mert a Tisza áradóban volt s csakugyan a
csanádmegyeiek a csakhamar bekövetkezett téli
áradást a csatornának rótták fel, habár az még
akkor üresen állt.² A körtvélyesi ág ezután
zsilippel együtt csak a nyár végére készült el, ami-
kor beleeresztették a vizet, de ez a Hódtavából
nem akart lefolyni, sőt a csatornában is 1500—2000
öl hosszúságban megállott, úgyhogy a zsilipet el-
zárni s a feneket mélyíteni kellett. Egyébként az
árvíz egész télen és nyáron folyvást tartott s az
igazgató csak későn nyithatta meg | 1780. dec. 8.
ismét a zsilipeket. A vízfolyás ekkor megindult, de
a tóban ismét megrekedt. Most ennek fenekén, egész
hosszában (2000 öl) széles árkot ástak, a csatornát
egyebütt is szántották, ásták és tisztították. De
mind hiába! Végre a hideg idő beálltával a jobb-
ágyok megtagadták a munkát s kényszereljárást
kellett ellenökben alkalmazni. Tavaszra kelve a
lakosság már sok szálfát bocsátott az | 1781. május
új csatornába, mely azonban igen beiszapolódott,
sok helyen alig látszott meg s valami 500 öl hossza-
ságban egy ölnyi mélységre újból kellett ásni. A
torkolatnál pedig a partokat igen beszaggatta a

¹ Városi ltr. Rvi. 2. cs., 22. Városi tan. jkv. V., 420.

² A csatornaásás történetét Krechsmári egykoru je-
lentései adják, melyekben Károlyt a vállalat előhaladá-
sáról és állapotáról tüzetesen értesítette. Lásd ezeket a
gr. Károlyi nemz. bpesti ltárában.

Tisza, a tó fenék csatornája is megtelt iszappal. A gróf tehát a javító munkálatokat s a csatorna kitisztítását mintegy 6000 öl hosszúságban ismét elrendelte, de a nép ismét csak a vármegye kényszerítése mellett állott dologba, ami kényes és veszélyes eljárás volt, mert Borka, a lázadó főnök, ismét megjelent a városban, habár ismét megcsapatva, innét csakhamar száműzték.¹

Az izgága népvezér visszatérése már amiatt is alkalmatlan volt, mert Károlyi és tisztjei a magok gazdálkodásának könnyítése és a nép nyugalma szempontjából e tájon ismét tervbe vették a jobbágysági szolgáltatások megváltását, bár elég nyilvánvaló volt, hogy a pénzetlen és keresetforrástól 1780. sokban szűkölködő szegénységre nézve, mely különben sem erőltette meg magát egyéb dologgal, előnyösebb azokat természetben leszolgáltatni, mely esetben, ha házatól az egy forintot s a karácsonyi adót beszolgáltatja, a bornyu- és dézsmaváltásról lerója, azontúl többre nem köteleztetett. Minthogy azonban a nép a robotot is csak kelletlenül és dőrmel-dúrral teljesítette, az uradalom pedig a nagy munkaerőt célszerűen fel sem használhatta, ezért azt vették célba, hogy a robotnak csak felét váltsa meg a jobbágyság, másik felére nézve pedig tüzetesen meghatározták, hogy az év melyik szakában s minő munkákra kívántatnék tőle a természetben való ledolgozás. A váltásdíjakat a bírák szedelnék be két részletben, György- és Mihály-napjára, s szállítanák az uraság pénztárába, ugyan ők rendelnék ki a robotmunkásokat is, a nádilletség és a hosszú fuvarozások maradnak a régi mód szerint. A bírák ezután utasítottak, hogy a váltáság felől kérdezzék meg a népet is s ez papi-ron is és minél számosabb aláírásokkal nyilat-

¹ Proth. decision. particul. extractus IV., 141. (V. lt).

kozzék, hogy mire határozza magát?¹ A népnek azonban semmiféle alakban sem kellett a robot. A birák eleinte szükségesnek látták ez ügyben a vármegye közvetítését is igénybe venni, végre azonban kereken kijelentették, hogy a vá- | 1780. aug. 5. ros közönsége a robotot az ajánlott módon sem egészen, sem félig nem akarja vállalni, mert most könnyebben vannak, mint a tervbe vett módok bármelyike szerint lennének, különben az egész urbárium káros a városra nézve, minek bizonyossága az, hogy a lakosság gyöngül és fogyatkozik, némelyek a földről is önként lemondanak, steff.

A fogyatkozásról és gyöngülésről azonban, a mi szokott ürügye volt a nemakarásnak, jól tudta az uraság, hogy mit gondoljon, mert kezében voltak az évi összeírások, melyek bizonyították, hogy a népesség és a vagyoni érték a városban évről-évre emelkedik, mihez a földesúr is lényegesen azzal járult hozzá, hogy a jobbágynak saját pusztáiból újabban 877 telket méretett ki, az 1173^{3/4} telken felül levő 186 telek birtokában is meghagyta azokat, valamint az 1165 telekre menő pusztai legelő szabad élvezésében is. A lakosság ezután tényleg fel is használta a robot megváltására nyújtott alkalmat s évenként tetemes összegeket fizetett ily címen az uraságnak. Így csak magában 1780-ban 53698 frt értékű szekeres és 17585 frt értékű gyalog munkát váltott meg, míg természetben csak 11029 frt értékű szekeres és 7071 frt értékű gyalog munkát szolgált, mely arány öt év múlva is keveset változott.² Sokan voltak | 1785. azonban, kik sem nem fizettek, sem nem dolgoztak, amit az is magyaráz, hogy a földmives lakosságra

¹ Az úriszék ajánlatai Vár. lt. Rvi. 2 a. cs., 21. sz.

² Az iratok és az összeírások a gr. Kár. nemz. bp. lt.-ban, »Vásárhely« fiókban.

ismét egy pár inséges év következett, mert 1786-ban még vetnivaló sem termett elég, aminek következtetése lett, hogy a rákövetkező évben a földek fele, vetetlen maradt.¹ Károlyi váltig panaszkodott a főispánnak jobbágyaira, hogy habár ő földének jobb és nagyobbbrészét ezeknek engedte át, mégis ezeknek »kiket, mint országszerte ismeretes, hihetetlenül kényén — leniter — tartunk«) »odáig fajult vakmerőségek s a robottartozás lerovásában tanúsított hanyagságuk és ellenszegülésök, hogy a maga részére fentartott csekély területet sem művelik meg, sem annak termését az időjárás kártételei elől be nem szállítják.«² Ugyanigy panaszkodott Janics direktor a bírák előtt, hogy habár a földesúr »sok rendbeli és szüntelen való kegyességgel és szeretettel viseltetik a vásárhelyi nép iránt«, mégis ez »hidegséget, szófogatatlanságot és szeretetlenséget« tanúsít ő vele szemben, mi miatt derekegyházi gazdaságában ez idén is nagy károkat vallott. Közhirdetmény által inti azért a bírák útján a lakosságot, hogy e viselkedéssel hagyjon fel, különben az engedetlenek büntettetni s kártérítésre szoríttatni fognak.³ De sem a hirdetménynek, sem a főispáni rendeletnek nem lett meg kívánt eredménye. Az inspektor keserű szemrehányások közt írja a tanácsnak, hogy a »nép elégedetlen, szófogatatlan, nyakas«. A legközelebbi árpa és zab kaszálásra kirendelt 600 emberből is »alig 15, vagy 20 compareált, azok is leginkább dologra képtelenek valának.« Hasonló tapasztalatot tettek a szénakaszálásnál is, melyet az uraság kénytelen volt pénzes erővel teljesíttetni. Másfelől a tanács is pa-

¹ Vár. lt. Rvi. A 3., 8. cs., 14. sz.

² A latin levél gr. Haller József főispánhoz intézve, ellátva ennek német hátíratával a gr. Kár. nemz. bp. lt.-ban »Vásárhely« fiókban.

³ A hirdetmény a városi publikációk jkvében 1787-ről.

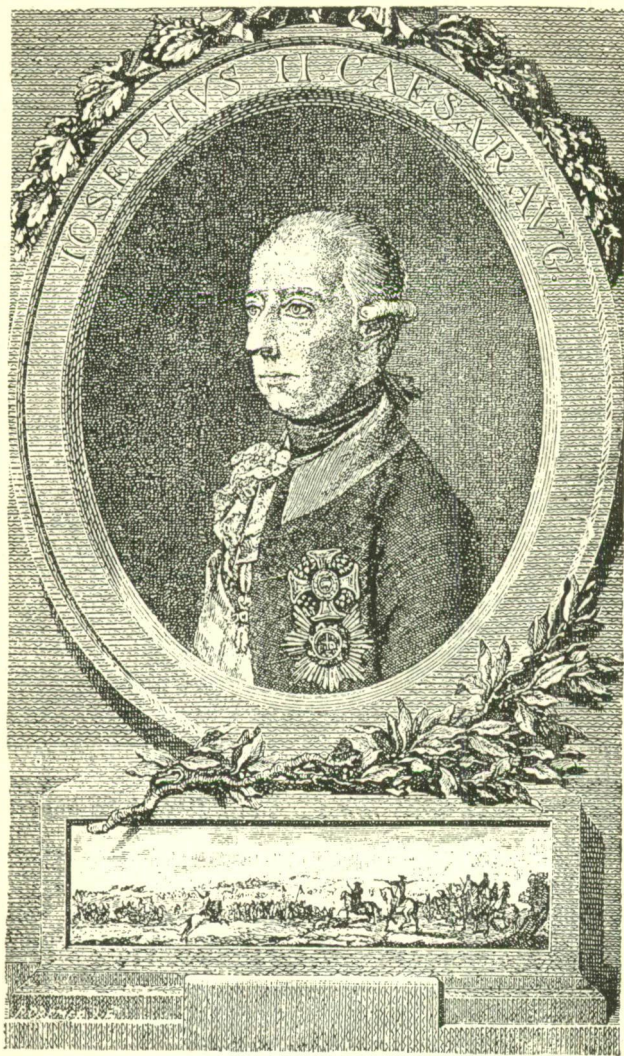
naszkodott, hogy némely jobbágyot a hosszú fuvarra egyszernél több ízben is kirendelnek, hogy a robotra olyan időben hajtják a lakosságot, mikor magának is aratnivalója van, steff.¹ A tiszai csatorna is nyugtalanította a lakosságot, úgyannyira, hogy a bírák a helytartótanácsához fordultak, kérvén, hogy földesurokat annak elrekesztésére kötelezze. A főkormányshéz válaszolva fejtegette ugyan, hogy azzal a város hasznát akarják előmozdítani: ámde ha csakugyan bajt hoz rájuk, nem ellenzi az elrekesztést, de előzetesen a mérnökök vizsgálják meg a művet, s ha annak szerkezete csakugyan hasznosnak ígérkezik, erősítsék meg és készítsék el jobban, a várost pedig e munkában az uraság fával és egyéb szükségésekkel támogassa.²

Ennél azonban nemsokára nagyobb fontosságú ügy vette igénybe a kormány és a város egész erejét és tevékenységét. A török háború volt ez, melybe a császár minden igaz ok és szükség nélkül keverte magát és népeit bele. A kormány a hadi élelmezés tárgyában az alföldre támaszkodott s városunkra különösen számított. A kerület királyi biztosának Károlyi Antalt ne- | 1787. nov. 5. vezte ki, ez pedig meghagyta a vármegyéknek, hogy éjelt-napot eggyé tevő sietséggel és pontossággal járassák fel a községeket s irassák össze, hogy a lakosságnak, ide értve a kiváltságosokat is, mennyi nélkülözhető buzájok, zabjok, árpájok és szénájok van, steff., tiltsa meg ezek kivitelét s készítsen pontos kimutatást arról, hogy ki mennyit ad pénzen s mennyit ingyen »Ő felségének« a háború céljaira? Egy pozsonyi mérő búzának 2 frt, zabnak 40 kr., rozsnak 1 frt 30 kr., árpának 46 krajcár, egy rendes szénának 30 kr. lesz az ára.³ A

¹ Vár. tjk. V., 393—396.

² Vár. lt. Rvi. 26. cs., 19. sz.

³ Vár. lt. Rvi. A. 3. sor, 8. cs. 14. sz.

96. sz. II. József császár.

Szilágyi, Magy. nemz. tört. VIII. köt. után.

birák a templomok előtt hiresztelték a dolgot. Ingyen adózó nem akadt senki,¹ de pénzes ajánlat sem igen került, mert a lakosság keveselte az árakat, különben is, mint említők, a határban szűk termés volt. A vármegye ekkor összeíratta a gazdák vetéseit s azt, hogy kinek mennyi szemes terményre lenne szüksége. A jobbágyok most a szükségletet nagyították, úgyhogy 100—200 köből buzát igénylő gazda igen sok volt, de 350—360-at kérő is akadt. A vármegyék magok sem nagyon buzgólkodtak »Ő felsége segélyezésében«, mert a császár már előbb felfüggesztette az alkotmányt, a vármegyék önkormányzatát megszüntette, Csongrád-megyének önállóságát is eltörölte s azt gr. Teleki Sámuel főispáni helytartó kormányzata alatt Csanád- és Békésvármegyékkel egyesítette. A közigazgatás és törvénykezés, vallás és iskoláztatás, jobbágyi és földesúri viszonyok tárgyában sok célszerű, emberséges és üdvös intézkedés jött ugyan létre, de mind ez önkényűleg, a törvényes út mellőzésével s német nyelven tétetett, miért is azok kelletlenek és ellenszenvesek voltak. A felsőbbség azonban szigorú volt rendeleteiben s pontos végrehajtást követelt. Az ujoncokat tehát a város is kiállította, egyszer 280-at, másik évben 336-ot s nem sokára, főleg mikor a termények beváltási árát felemelték, az élelmiszerek kiállításában is nem várt buzgóságot és eredményt mutatott fel. Különösen az itteni nemesek fejtettek ki nagy buzgóságot, kik oly bőséggel adták a terményeket, | 1787. hogy azok árából 730 frt, mint felesleg maradt vissza a nemesi pénztár javára. Magára a városra a rákövetkező télen 20009 adag szénát | 1787/8. róttak ki, melyet Temesvárra el is kellett szállítani. Esős időben és sáros utakon ment a szállítás

¹ V. tjk. V. 406.

s talán ez is okozta, hogy csak 7 ezer csomót fogadtak el a tiszt urak. Még ugyanazon télen Szabadkán vásároltak a birák 10975 adag szénát,

97. sz. Gr. Teleki Sámuel főisp. httó.

melyet a bácsi raktárakba szállítottak. Ezenkívül ugyanez időben beszolgáltatnak 31501 adag abrakot és 22192 adag lisztet. A gazdák azonban a temes-

vári szállítást megelégtették, miközben némelyiknek két-három szekere is szolgált s a jószág egyrésze odaveszett: miért is a szállítás másokra bízott s e címen a város 1224 frtot fizetett.

Három éven át tartott a »felséges ármádia« részére az eleségszolgáltatás, mely legnagyobb mérvet 1788/9-ben öltött. Pancsovára szegedi hajókon 1788. májusig 23 ezer adag szénát indítottak útnak, Temesvárra mintegy másfélezer zsák zabot, augusztusban ugyanide és Besánia-ba (a belgrádi ostromzár egyik legfontosabb része) ismét több mint ezer szekérre menő szénát, zabot és árpát. A másik év folyamán Lugosra, Pancsovára, Aradra, Temesvárra, Fehértemplomra, Karánsebesre, Perlaszra, Oppovára stb. történtek a szállítások, egyszersmind gyalog napszamosaink Zimonyba, Belgrádba és Obánovcára sánc-ásás végett ismétellen rendeltettek ki több mint ezeren. E földmiveken (sáncok, töltések és földvárak) fordult meg az egész hadjáratnak s Belgrád ostromának sorsa. Ezek szétrombolásán dolgozott a török s támadásait különös hévvel intézte Besánia ellen.¹ Az egész hadjárat alatt a városra 107524 adag szénát róttak ki, hogy a harcoló seregnek szállítsa, melyből azonban csak 73553 adagot tudott kiszolgáltatni. Az útnak indított vontató jószágok előre felbecsültettek. A szállításba beledöglött a lakosságnak 112 lova és 5 ökre. A kirováásokat várostizedenként és házanként rótták ki a lakosságra, mi célból a tizedeket egy pár esküdt hatósága alá osztották be, ezek pedig a házaláshoz segítséget vettek magok mellé. Azok házához, kik a kirovásnak nem tettek eleget, végrehajtó katonákat rendeltek, kiknek 9—10 kr. napi-

¹ Lásd tüzetesen: Hadi és más nev. történetek, 1789. évfolyam.

diját a gazda, később a tehetetlen szegények után a városi pénztár fizette. Ahol a gazda eltagadta a maga készletét, felnyittatták hombárait és erővel elvették belőle az illetőséget, — de árát minden esetben kifizették. Paulovics szolgabíró vitte a vármegye nevében az ellenőrzést, hogy a kirendelt időre minden pontosan kiszolgáltassák, a főbíró mellé pedig a felszaporodott teendőkre való nézve egy társbíró rendeltetett. Mikor a követelt terményt ily módon sem lehetett előállítani, megvásárolták a város terhére. A fuvarozást is sorban, tizedenként vetették ki a jobbágyokra s megállapították, hogy melyik gazda mennyi és miféle terményt adjon. A gyalog és szekeres erő rendelése egy külön fizetéses esküdtre bízott, aki »a felséges szolgálatra kivetett« emberek közt a következő sorsot megállapította. A szekereket nagyobb csoportokban indították útnak, melyek vezetésére és felügyelésére »konduktort« rendeltek az esküdték, mesteremberek, vagy a németül tudó jegyző személyében. Ezek igazolására fizették ki itthon, hazaérkezéskor, a termények árát. Számos békés- és csanádmegyei községből is rendeltek ide szekereket, hogy nálunk rakódjanak. De a katonai raktárakban az átszámolás lassan ment. Néha megtörtént, hogy fuvarosaink elunták a várakozást s összebeszélve megszöktek szekereik mellől. Máskor meg Békés városára irtak rá biráink s kérték a békésiek által szállított szénánál mutatkozó hiány megtérítését. Békés kedélyesen úgy válaszolt, hogy »bárcsak minden adminisztrációval olyan szerencsések lehetnének, mint evvel«. Egyszersmind tüzetesen kimutatja, hogy »a lerakásnál több ment le a békési lakosok szekereiről 10 és $\frac{20}{100}$ mázsával, mintsem amit Vásárhelyen felraktak: annak okáért nem hogy deperditabeli keresetök lehetne a... becsületes gazdáknak, hanem kétségkívül még valaki-

nek szénája zavarodott közéje, melynek ára nem ő kigyelmöket illeti«. Minthogy a számadás igen sokfelé oszlott meg s jobbra alhoz nem értő, bár jó szándéku gazdaemberek által teljesített, a számvitel rendezése és végmegállapítása igen nagy nehézségekkel járt. Némely szállitmányt útközben ért bal eset. Némelyik egészen is tönkre ment. A veszendőség tehát igen nagy volt, úgyhogy e címen a városnál utoljára 41423 frt hiány mutatkozott.¹

Gazdáink tehetségét azonban ezek a szolgáltatások koránt sem merítették ki, mert ezeken kívül képesek voltak az itthoni, nagyobb számú lovas katonaság szükségait is ellátni. Hogy mekkorák lehettek ezek, következtethetjük abból, hogy az ide beszállásolt Nassau-ezredbeliek két hó alatt 52107 adag, az ugyancsak itt levő Erdődy-ezred huszárai pedig 66012 adag kenyeret fogyasztottak, sőt az 1788/9-ki télen Csongrádon fekvő Zecvitz vértéseknek is tudott a város 15428 kenyér-, 18330 zab- és ugyanannyi szénaadagot szállítani, a Makóra beszállásolt katonaságot kenyérrel, szénával és abrakkal ellátni (a csongrádi és makai katonának összesen 180499 adag kenyeret szállított) s ami mindennél több, a kormány irányában egy rendkívüli nagy szolgálatot is teljesíteni. Ez ugyanis ekkortájon M e z ő h e g y e s e n 15000 darab szarvasmarhát gyűjtetett össze, a marhák azonban a szűk élelmi miatt leromlottak s döglenni kezdettek. Csekonic ezredes és jószágkormányzó tehát személyesen városunkba jött s itt a gazdákat a főbíró támogatásával az ökrök kitartására föllelkesítette, annyira, hogy azok összesen 3151 darab ökör teleltetését vállalták magokra. Az ezredesnek ugyan-

¹ A rengeteg számadási iratok ma is megvannak. A végelszámolás és felmentés csak 1797-ben történt meg. Városi lt. Rvi, A. 3., 13. sz.

ekkortájban a hadi szállítmányok fizetésénél készpénzre is szüksége lévén, 30 ezer frtot egy itteni paraszt gazdától, Kaszap Pétertől, kért föl, melyet, midőn félév múlva kamattal együtt akart volna

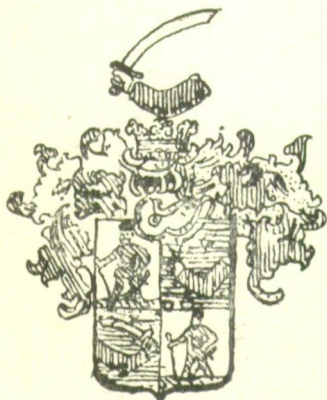

93. sz. Csekovics József m.hegyesi jószágkormányzó.¹

visszafizetni, Kaszap ez utóbbit azzal utasítá vissza, hogy : »Királyomnak adtam kölcsön a pénzt s alattvaló létemre nem fogadhatok el tőle kamatot. Nem is szeretnék olyan országban lakni, melyben

¹ A gr. Csekovics család birtokában levő metszet után (Török János bíró úr szives közbejöttével).

még félévre is elveszik a kamatot.«¹ Fejes Antal, a város főbírája, e szolgáltatások alkalmával Ő felségétől egy 20 aranyat nyomó érmet nyert kitüntetésbe,² mely sok éven át bíróról bíróra szállott át s a város közkincsét képezte, a loyalis hitelező pedig testvérével együtt nemesi rangra emeltetett.

99. sz. A Kaszap-család nemesi címere.³

Kaszap gazdagságának és jobbágnyi érzületének azonban aligha akadt párja a városban. A lakosság általán véve kedvetlenül teljesítette az igen terhes szolgáltatásokat, amire annál több oka volt, mert az árviz is ostromolta a várost, | 1789. máj. úgyhogy a tarjáni tőpartot csak nagy erőfeszítésekkel lehetett megvédeni,⁴ az uraság pedig kevés részt vett az itteniterhekben. Annymind-azáltal megtett, hogy mikor

Csekonics az állami tenyész ménest ide rendelte, annak a N.hajlásban szénát vágatni engedett, habár az a terület különben is úrbéri legelőnek volt rendelve:⁵ de már azt a kérelmet, hogy tekintve a jobbágyság kimerültségét s a két évi szűk termést (a lakosság árpakenyérrel élt, míg a katonaságot buzakenyérrel tartotta!), engedje el annak taksáját,

¹ Csók Mózes, Hmvás. stat. leir., kézirat a város lt.ában és Palugvay, Magyarorsz. leguj. leirása, Pest, 1854. IV., 517. (az Üng. Miscellen, I., 90. l. után).

² Ennek részletes történetét l. V. lt. Rvi. A. 3. 27. sz., továbbá A. 3. 1. sz. 16. 4. b, c, 3. 82. 12. sz. és a vár. adószámadások jkve A. 2—4.

³ Siebmacher Wappenbuch-ja után.

⁴ Vár. tjkv, V., 462.

⁵ Vár. lt. Rvi. 2 A. cs., 29. sz.

— minden engedmény nélkül egyszerűen elutasította. Több jóakaratot tanúsított a vármegye azzal, hogy a város rimánkodására a beszállásolt katonaság nagy számát lejjebb szállíttatta.¹ A valóságos öröm pedig az volt, hogy József császár a közigazgatás régi rendét, a vármegye határait és az ország régi alkotmányát, kiváltságait és törvényeit helyreállította s a város ifjabbik földesurát, Károlyi Józsefet, Békésmegye főispánjának s majd Csongrádmegye adminisztrátorának ki-nevezte.

100. sz. Laudon tábornok.²

Az örömet azonbanálunk a mindinkább fokozódó szükség és drágaság megzavarta. A nép a katonai szállítmányok és fuvarok árát nagy késedelemmel kapta meg. Sok termény ára végkép' oda is vészett, részint amiatt, hogy a fuvarosok, kik közt vidékiek is voltak, a konduktor nevét nem tudták megmondani, részint amiatt, hogy a hadi kancellária sok széna árával adós maradt. A háborút pedig tovább folytatták, annyival inkább, mert Laudon a császári zászlót diadalokra

¹ A kérvény Csongr.m. ltban 1790. jun. 22. gyűl. 48. sz.

² Szilágyi, Magy. nemz. tört. VIII. köt. után.

vezette. A szállítások tehát Zimonyba, Belgrádba, a sáncásások Becsén, Péterváradon a mieink részvétét még mindig igénylék, — oly időben, midőn a föld a belevetett magot ismét | 1790. nem adta meg. Az inség az egész alföldön általános lőn. A föld népe gyékény és tatarján gyökereken rágódott. Barmai, melyeket telelni másuvá el nem küldözhetett, jórészt eldöglöttek.¹ A tolvajlások országszerte nagyon elszaporodtak.² A város az inségesek élelmezésére a Tiszán 5587 mázsa | 1791. jan. lisztet szállított és osztatott ki.³ A kincstár is most az országhoz méltóan segélyére jött az ügyefogyotaknak s a katonai raktárakból 3406 mázsa kölcsön lisztet engedélyezett, melyet Szegedről hordókban kellett ide szállítani, a visszafizetés fejében pedig mázsájáért 3 véka búzát kötött ki, köblét 1 frt 30 krjával számítva, (mikor annak piaci ára 8 frt volt). Károlyi, ki egyébként bosszus volt itteni jobbagyaira, mert robotra még mindig kényszerítve jártak s egyéb tartozásaikat is hanyagul teljesítették, végre maga is könyörületre indult, s tavaszra kelve a szegénységnek »ingyen kegyelmességéből« roszot osztatott ki, mit a birák azzal háláltak meg, hogy a rákövetkező nyáron a földesúr derekegyházi szénáját (2 ezer boglya!) a lakossággal »ingyen és ajándékból« berakatták.⁴ Ez év különösen gazdag áldást hozott szénában | 1791. és búzában. A Tisza vidékén azokon a földeken, melyekbe már két évben búzát és árpát vetettek, de amelyekben azok ki seni keltek, úgyhogy e miatt ugaron maradtak, most minden újabb szántásvetés nélkül dúsan megnőtt a buza s hihetetlenül

¹ Magyar Kurir 1791. jan. 17-ről (47. sz. 724. lap) és V. lt. Rvi. 2. cs., 32. sz.

² Városi hirdetmények jkve, 1790. és 1791-ről, 17. sz. a.

³ Vár. lt. Rvi. 26. cs., 32, 54. sz.

⁴ Vár. tjk. V., 592.

gazdag termést hozott.¹ E bőséges áldás aztán a birákkal olyan határozatot hozatott, hogy minden telek föld után a szokott terheken felül egy véka búzát és egy véka árpát fizettettek a közpénztár felsegélésére.² A lakosság ugyan másképp szeretett volna a maga baján segíteni, nevezetesen úgy, hogy külön kiszakítandó ugarföldekhez jusson s ez ügyben a vármegye közbenjárását is kérte: de a földesúr a kérelmet elutasította, miután tisztjei hosszú emlékiratban kimutatták, hogy a drágaságot nem a háború okozta, hanem a szárazság és a közönség rossz gazdálkodási módja, melynek az ugarföldek külön szakítása és kiosztása s azokban való bizakodás csak folytatása lenne, mert mindenkinek a maga szállásföldjén kellene ugarolnia,³ stb. Az elutasítás a lakosságnak nagyon rosszul esett, mivelhogy az ez évi rendkívüli termés az ugaron — igen kecsegtető volt.

Még nagyobb elégedetlenség támadt a bordézmálásnál behozott újításból, mely abban állott, hogy a földesúr a maga részét nem a borból, hanem a törkölyös mustból követelte és vette ki, mely újításra az indította az uraságot, hogy a lakosság hibás bort adott a dézmába, melytől nemcsak az uradalomé is megromlott, hanem a bor hitele és kelendősege a városi korcsmákban is elveszett, mivelhogy azokban az ihatatlanságig rossz borokat mértek, ami ellen meg a lakosság panaszkodott legerősebben.⁴ Csongrádon az újítást méltá-

¹ Magyar Kurir 1791. jan. 17-ről (47. sz. 724. lap) és V. lt. Rvi. 2. cs., 32. sz.

² Vár. tjk. V., 593.

³ Az emlékirat V. lt., Rvi. 2. cs., 32. sz.

⁴ A birák 1792. márc. ban hivatalosan felkóstitták az újutcai korcsmákban a dézmaborokat s ezuttal úgy találták, hogy 24 gazda bora között zavaros volt 3, keserű 5, izetlen 5, káposztaizú 1, bűdös, penészes 4, dohos 4, lőre 2.

nyosnak, sőt a jobbágyokra nézve nyereségesnek találták, az uradalom az ország más vidékeiről is szerzett be bizonyítványokat, hogy ott ezt az eljárást követik. Nálunk azonban nemcsak a bírák, hanem a vármegye és az úriszék is elleneztek azt itteni szokatlansága miatt s pert indítottak belőle. Károlyi így is megmaradt elhatározása mellett s a városban nagy présházat és pincét építtetett a borkészítés végett, de mielőtt a pert befejezhetette volna, elhalálozott. Mindössze '19 | 1791. aug. 24. jobbágy akadt, aki törkölyös dézrát adott be, a nép pedig ellenszegült s a borszerűn működő hatósági tiszteket és sátraikat gúnyszókkal és szidalmakkal illette. »Ni, kávé sátor ez! Van-e kávé, rozsólis, hurka és pecsenye? Jobb volna e sátor helyére akasztófát csinálni és arra Sziver Mihályt és társait (a dézmaszedők) felakasztani!« steff. A város az özvegy grófnét is kérte engedékenységre; de ez férje akaratára való hivatkozással a kérelmet elutasította¹. Végre a helytartótanács a törvényekre és az urbáriumra való utalás mellett ítélkezett a perben s elrendelte a törkölyös dézma adását, az ellenszegülőket pedig szőlőbirtokuk elvesztésével sújtotta. A bírák felterjesztett panaszlevele nem volt sértő kifejezések nélkül, melyeket azonban ezek utólagosan visszavontak.²

Általában a földesuraság elleni hangulat városzerte egyéb okokból is igen rossz volt. A reformátusokat a földesuraság, midőn a tervbe vett új templom építéséhez nagy alázatossággal és bizalommal telket és engedélyt kértek, egész ridegen elutasította,³ ami teljességgel nem felelt meg ezek

¹ A kérvény V. lt. Rvi. 2 a) cs., 35. sz.

² A bordézma-per összes iratai a gr. Károlyi nemz. bp. ltban, i. h.

³ A kérvény és hátirat 1789-ből a hmvásárhelyi ref. egyház lev.tárában.

áldozatkészségének, melylyel néhány évtizeddel ezelőtt a kath. templomot a földesúr helyett felépítették, sem a földesúri elődök által ily esetekben követett liberális eljárásnak. Nagy kunyorálással tudtak tőle annyit is megnyerni, hogy az építéshez téglát égethessenek.¹ Az uradalmi tisztek elleni panaszkok is mind sűrűbben és hangosabban nyilvánultak. A tanács tiltakozott ezek önkénye ellen, melylyel a város jogait s az urbáriumot a bírótétel alkalmával is minduntalan sértegették s előbbiknek évnegyedenként való kihirdetését rendelték. Szomor Ferenc főbíró, Balog Ferenc jegyző és Kaszap Péter a városi tisztújításkor ismételten felemelték szavukat a tisztek méltatlankodásai és erőszakoskodásai ellen, minek következtében Kaszap esküdtbírói hivatalától is megfosztatott.² Balog jegyző már előző vasárnapon a templom kerítésében meglátván a népet, kijelentette, hogy a lakosság a bíróválasztásnál nincs kötve az uraság jelöltjeihez, s hogy a földesuraság a lakosság akaratára ellenére sem bírót, sem esküdtet nem tehet. Egy közrendű jobbágy a választáskor közbekiáltott: »De ugyancsak nagyobb ebben a városban a bíró, mint a tisztartó«, mely szót a bírótételről szétoszló nép felkapván, az utcán is erősen hangoztatott.³ A közönség igen sérelmesnek tartotta magára nézve a tisztek abbeli rendelkezését is, hogy újabban némely termékeknek, minők a len, kender, méz, viasz stb. a piacon való adás-vevését elkobozás és testi büntetés alatt megtiltották, minek következtében azokat a termelők el nem adhatták, a fogyasztók pedig »boltos görögöktől« drá-

¹ Az újabb kérvény a város ltban. Rvi. A 3., 17. cs.i 5, 39. sz.

² Vár. tjk., V., 601—3.

³ A szolgabíró bizonyítványa a gr. Károlyi nemzetiség bp. ltban, 36. f., 45. sz.

gáiban kényszerültek megvásárolni.¹ Másfelől az úraság is panaszra ment a vármegyére a bordézmálási tömeges ellenszegülésen kívül amiatt is, hogy a vásárhelyiek a jobbágyi szolgálatokat igen hanyagul teljesítik. Mikor száz embert kirendelnek, alig állanak ki huszan, ezek is jobbára gyerkőcök, lányok és más dologra alkalmatlanok, s az engedelteneken a 12 pálca és a 3 napos fogság mit sem fog. Felhatalmazást kért tehát hathatósabb büntetések alkalmazására. A vármegye ekkor engedelmességre intette a lakosságot, egyszersmind utasította a szolgabíró, hogy a hanyagokat úrbéri földeiktől fossa meg.²

Az áldatlan huzalkodásnak Károlyi József birtokba lépése vetett véget. Az új | 1793. márc. földesurat reménnyel eltelve üdvözölték ez alkalommal a bírák, ki biztosította is a várost jóindulata felől,³ melyet nemsokára azzal mutatott ki, hogy a termékeny Ujvárosi pusztát kedvező áron (telkenként 30 v. frton) hat évre haszonbérbe adta a szegénységnek, mely azt ez időtől fogva | ápr. 21. több évtizeden át élvezte.⁴ Egyébként az új gróf birtoklása rosszúl kezdődött, amennyiben ellene és a többi Harruckern örökösök ellen Ruttkai Viczmándy Mátyás és testvérei a királyi táblán keresetet indítottak Vásárhely, Csongrád, Szentés, Bökény, Szegvár, Derekegyház, Rétkopáncs stb. joga irányában, melyhez az 1559-diki királyi adománylevelél alapján formáltak igényt. A nagy per nyolc esztendeig tartott, mialatt Károlyi a kincstár ellen támasztott | 1793. szept. 9.

¹ A bírák panaszlevele 1791. szept. 26-ról Csongrád-vármegye ltrában.

² Csongr.m. lt. LIII., 16.

³ Károlyi József levele 1793. márc. 12-ről a város ltrában, 2. a) cs., 37. sz.

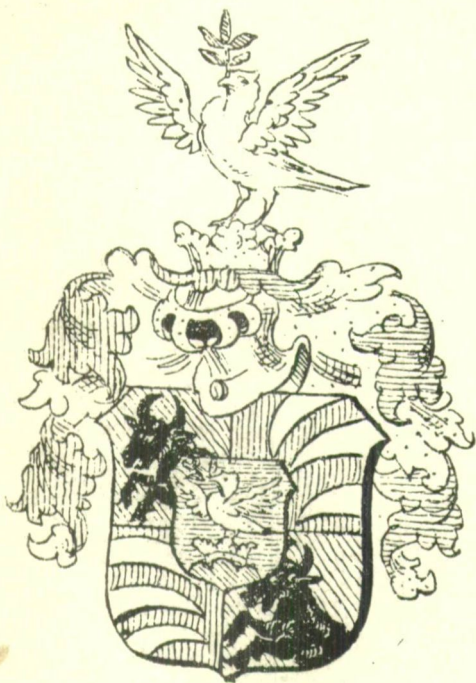
⁴ A bérleti szerződések a város ltrában.

101. sz. Gróf Károlyi József
(1768—1803).

A gr. Károlyi nemz. ltrából.

igényt, mely a birtokokat az ő őseinek szavato-
 sság mellett adta el. Végre a felek közt egyez-

102. sz. Viczmándy-cimer.²

sáért, főleg a Porgány éri halászat érdekében
 kellett meginditania. A villongás a két szom-
 széd község lakói közt emiatt már régóta tartott.
 A vármegye a gróf javára döntött, de a gyevi-
 ekk főlegbezték s a pörnek még 1813-ban sem szakadt
 vége.³

Ezalatt a város három terméketlen |1794—6.
 év nyomoruságaival küzködött. Az 1794. évben

ség |1800. máj. 16.
 jött létre, melynek
 értelmében Káro-
 lyi J. a Viczmán-
 dyaknak (Má-
 tyás, László és
 József) 19000 r.
 frtot fizet, a kincs-
 tárt pedig a fele-
 lősség alól a folya-
 matban levő fran-
 cia háborúra való
 tekintetből ezuttal
 kivételesen kibo-
 csátja.¹ — Még to-
 vább tartott az a
 per, melyet József
 grófnak a vásár-
 helyi és gyevi
 határok vitás ré-
 szei miatt, Ko-
 páncs és a Farki-
 rét megoltalmazá-

¹ A periratok a gr. Károlyi nemzets. bp. ltrban.

² Siebmacher Wappenbuch-ja után.

³ Vármegyei összeírás 1813-ból Csongr.m. lt.ban.

buza és takarmány igen szűken lett a határban. A bírák nemcsak a város földein termett eleséget osztották tehát ki, hanem Kalocsáról, Bajáról s egyéb távolabbi helyekről is szállították a kölcsön búzá és árpát a szegénység számára. Mikor a város pénztára a segélyezésekben kiürült, kölcsönt vettek fel a vármegyétől és egyéb helyekről. A segélyezés az egész télen tartott. Természetesen a kölcsön egy része sohasem térült vissza.¹ A segélynyújtásban a módosabb gazdák is részt vettek, bár sokan közülök magok is kölcsönre szorultak. Ez utóbbiak közt voltak megyei tisztviselők, gazdatisztek, egyházi hivatalnokok, sőt maga az uradalom is. Szerencsére, a városnak nagy széna készletei voltak, melyekkel nemcsak az uraságot segíté ki, hanem adott 10—1000 fontos részleteket a lakoságnak is, a kis adag árát 3 krban, a mázsáé pedig 14 krban szabván meg, a nyereszkesedés szigorúan tilalmazván. A szükségbe jutottak azonban ennyivel nem elégedhettek meg, hanem házról-házra jártak a tehetősebbekhez. Ép' így kéregettek magoknak a rabok is. Február elején azt | 1795. határozta a tanács, hogy »senki olyas gazda, aki élelmét más szabados uton s módon keresheti, gyermekeit koldúlni ne eressze; az olyatén szegények pedig, akik mind testöknek erőtelensége, mind pedig más tehetetlenségök miatt élelmeket máskép' nem kereshetik, egy héten csak két napokon, u. m. szerdán és szombaton mehessenek koldúlni; akkor is csak egy gyermekét küldje, vagy pedig maga menjen, hogy így az jóltevő gazdák is a koldusoknak sokasága miatt erejek felett ne terheltessenek«. Minthogy a város az eleségnek valót

¹ A kiosztásról vezetett jkv (503 köb. tiszta buza és 897 k. kétszeres) a város lt.ban, Rvi. 9. cs.

megőrölve osztatta ki, itt is nehézségek keletkeztek, mert az őrlésre kirendelt lakosok marháit koplaltak, magok pedig nem akarták a malmot húzni. A tanács ekkor az őrlő marhák számára darabonként s hetenként 14 adag szénát rendelt adatni, kikötve, hogy 4 krért tartozzanak egy felöntőt megőrölni. Februárban a bírák a rárósi dudvás szénát már 18 krajcárjával, márciusban a szikáncsít 30 krjával határozták kiosztani, de egy-egy gazdának 2—4 mázsánál nem többet, »kivétetven O. K. Juhász János, akinek mintegy 50 darab marháit emelgetősek lévén, 16 darab jármos ökrei pedig veszendők volnának minden takarmány nélkül«. E gazdának 10 mázsa széna határozatott. A lakosság azonban ily körülmények közt a város földeit nem volt képes barmaival szántani, a tanács tehát eladta a juhokat s ökröket szerzett be e célra, a földek egyrészét bérbe adta ki, áprilisban pedig utolsó készleteit az epreskerti vermekből vette elő s osztatta ki, a búzát 8, az árpát 4 frtjával oly feltétel mellett, hogy »senki a külföldi emberek részére, vagy nyereségre venni kemény büntetés alatt ne merészeljen«. Ugyanekkor a Hód tavi halászatot a szegénységre nézve ingyenessé tette, de a halak kivitelét szintén szigorúan eltiltotta.¹ Az uraságnál ismételten is hiába kisérelte meg a város, hogy szintén adjon valami engedményt a közönségnek a halászat tárgyában.² Szeptemberben a város maga is oly szűken volt, hogy a szegényeknek már csak 1—1 véka árpát tudott sajátjából adni 45 krjával, megtiltván 12 pálca alatt, annak idegen célokra fordítását. Decemberben a város készletei kimerültek s a bírák a közeli és távoli

¹ A tanács intézkedései Proth. judic. VII., 40, 47, 52, 56, 66, 69, 73, 81, 91, 102, 103, 123. ll.

² Az ügyiratok V. lt., Rvi. 2. a. cs., 48. sz.

vidéken kétszerest és búzát vásároltattak (összesen 1403 köb. 4—5 frtjával), melyből a módosabb lakosok kölcsön, a szegények pedig teljesen ingyen kaptak. A termények árát a város maga is kölcsön vette fel.¹ Hogy pedig a lakosságról ily körülmények közt a szegedi »hetelő« fuvarozást is levegye, négy fogatra való hámos lovakat vásárolt, melyekkel állandóan teljesítette e szolgálatot.

Hogy azonban az inség városszerte még sem volt egészen általános, annak egyik bizonyítéka volt az Uj-templom építésének folytatása, bár az most már merőben az önkéntes adományokra támaszkodott, másik pedig a hadi szükségletek szolgáltatása, mely alul a folyamatban levő francia háború miatt városunkra nézve sem tettek kivételt. A kiadás ugyan ezuttal nem volt oly terhes, mint néhány év előtt, mert az országgyűlés által megajánlt segélyből most csak 17 pozsonyi mérő árpa, 20½ m. buza, 60 m. zab és 58 frt 10 kr. esett ránk, de a vármegye tisztjeinek és a város eleinek buzgólkodásukból az u. n. »önkéntes« adományok tetemesebb összegekre rugtak. Így 1792-ben a ref. egyház négy tisztviselőjére összesen 215 frtot róttak ki. Pár év múlva már az egyház pénztára 415 frt »önkéntes« adományt ajánlott fel Ó felségének az esperes közvetítésével oly időben, midőn a templomépítést is kölcsönpénzzel tudta, úgyahogy, folytatni. A lakosság szintén »önkéntesen« 440 mérő búzát, 23 m. zabot és 117½ m. árpát adott össze,² amihez később még 134 frt 44 kr. pénzsegély is járult. Ezen kívül a város maga nagyobb összeget ajánlott, bár azt csak 1796-ban tudta megfizetni. Küldött ráadásul 7 ujon-

¹ V. lt., Rvi. A 3. s. sz., 14. cs., 8. sz. (a helytartótanács köszönő leirata 1794. jul. 4-ről).

² Vár. lt., Rvi. A 3. s. sz., 14. cs., 8. sz. (A hlt. köszönő leirata 1794. jul. 4-ről).

cot is, kiket imitt-amott fogdosztatott össze a szegény legények, vagy megrovottak közül.

Ezalatt pedig a harcmezőkön az osztrák fegyverek iszonyatos vereségeket szenvedtek s Napoleon diadalmas előnyomulása részünkről újabb erőfeszítéseket tett szükségesekké. Januárban az 1796. inség sujtotta lakosság 4 ízben 227 p. m. búzát, két ízben 189 $\frac{1}{2}$ m. árpát szállított az esküdtek vezetése mellett a szegedi katonai élestárba, a város külön több mint 100 m. zabot. Augusztusban pedig Kárász István alispán, nádori és főispáni szorgalmazások következtében, újból ráírt a bírákra, hogy Ő felsége »a mostani hadakozó, szoros környülállásokhoz képest . . . újabb segítséget kíván a maga hiv jobbagyaitól, annak okáért különösen a nemeseket, gazdatiszteket, »plébános és tiszteletes urakat«, a kereskedőket és magát a várost, de általában mindenkit, »akitől valami segítséget várni jó móddal lehet«, felszólíttatja, hogy »ezen veszedelmes környülállásokat szívekre vévén, készpénzben, vagy gabonában segítsék felséges urunkat«, s katonát is minél nagyobb számmal állítsanak.¹

¹ Vár. It., Rvi. A 3. sorszám, 21. cs., 12. sz.